

IJTIMOYIY FAROVONLIK UCHUN SUN'IY INTELLEKTNI LOYIHALASHNING FALSAFIY ASOSLARI

Mamurov Humoyun Boxodirjon o'g'li

Farg'ona davlat universiteti, mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: xumoyunmamurov5538@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18514523>

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy axborot jamiyatida sun'iy intellektning (SI) ijtimoiy farovonlikni ta'minlashdagi o'rni falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot L. Floridi tomonidan ilgari surilgan "onlife" konsepsiyasi va infosfera nazariyasiga tayangan holda, analog va raqamli olam uyg'unlashgan yangi ontologik makonda SI ning ijtimoiy institutlarga ta'sirini yoritadi. Maqolada sun'iy intellekt nafaqat texnologik vosita, balki qaror qabul qilish jarayonlarida ishtirok etuvchi aqlli agent sifatida talqin qilinadi. Shuningdek, SI tizimlarini loyihalashda inson markaziyliги, axloqiy mas'uliyat, ijtimoiy adolat va shaffoflik tamoyillarining ustuvor ahamiyati asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari sun'iy intellektni ijtimoiy-falsafiy loyiha sifatida tushunish va uning jamiyat barqarorligiga xizmat qiluvchi modelini shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, onlife muhit, infosfera, ijtimoiy farovonlik, axloqiy mas'uliyat, inson markaziyliги.

ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВАНИЯ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА ДЛЯ СОЦИАЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ

Mamurov Humoyun Boxodirjon o'g'li

Ферганский государственный университет, независимый исследователь

E-mail: xumoyunmamurov5538@gmail.com

Аннотация: В статье с философской точки зрения анализируется роль искусственного интеллекта в обеспечении социального благополучия в условиях современного информационного общества. Исследование опирается на концепцию «onlife» и теорию инфосферы Л. Флориди, рассматривая влияние искусственного интеллекта на социальные институты в новом онтологическом пространстве, где объединяются цифровая и аналоговая реальности. Искусственный интеллект интерпретируется не только как технологический инструмент, но и как интеллектуальный агент, участвующий в процессах принятия решений. Особое внимание уделяется принципам антропоцентризма, этической ответственности, социальной справедливости и прозрачности при проектировании систем искусственного интеллекта. Сделан вывод о необходимости рассматривать развитие искусственного интеллекта как социально-философский проект, направленный на обеспечение устойчивости и гуманистической направленности общества.

Ключевые слова: искусственный интеллект, onlife-среда, инфосфера, социальное благополучие, этическая ответственность, антропоцентризм.

PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF DESIGNING ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR SOCIAL WELL-BEING

Mamurov Humoyun Boxodirjon o'g'li

Fergana State University, independent researcher

E-mail: xumoyunmamurov5538@gmail.com

Abstract: This article provides a philosophical analysis of the role of artificial intelligence (AI) in promoting social well-being within contemporary information societies. Drawing on Luciano Floridi's concept of "onlife" and the theory of the infosphere, the study examines the impact of AI on social institutions in a new ontological space where digital and analog realities are integrated. Artificial intelligence is conceptualized not merely as a technological tool but as an intelligent agent actively involved in decision-making processes. The article emphasizes the importance of human-centered design, ethical responsibility, social justice, and transparency as key principles in the development of AI systems. The findings highlight the necessity of understanding AI development as a socio-philosophical project aimed at ensuring social sustainability and preserving the human dimension of emerging digital societies.

Keywords: artificial intelligence, onlife environment, infosphere, social well-being, ethical responsibility, human-centered approach.

KIRISH

Zamonaviy axborot jamiyatlari Floridi ta'kidlaganidek, "onlife" holatida mavjud bo'lib, bunda analog va raqamli olam birlashgan infosfera shakllanadi[1]. Shu sababli, sun'iy intellektning ijtimoiy farovonlik uchun loyihalashda ushbu yangi ontologik makonni hisobga olish muhimdir. SI texnologiyalari nafaqat texnik vosita, balki ijtimoiy institutlarning faoliyatini shakllantiruvchi aqlli agentlik sifatida namoyon bo'ladi.

Mangrov jamiyatlari misolida ko'rilganidek, SI rivoji jamiyatda tezkor transformatsiyalarni yuzaga keltiradi. Bu esa SI tizimlarini yaratishda axloqiy mas'uliyat, ijtimoiy adolat va inson markaziyligi tamoyillarini asosiy mezon sifatida belgilash zarurligini ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqot sun'iy intellektning zamonaviy axborot jamiyatidagi o'rni va uning ijtimoiy farovonlikka ta'sirini falsafiy jihatdan tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotda axborot jamiyati va "onlife" konsepsiyasiga oid nazariy qarashlar, xususan, L. Floridi tomonidan ilgari surilgan infosfera va raqamli ontologiya g'oyalari asosiy nazariy manba sifatida o'rganildi. Shuningdek, sun'iy intellektning ijtimoiy institutlar faoliyatini transformatsiya qilishi, inson va texnologiya o'rtasidagi munosabatlar, axloqiy mas'uliyat va ijtimoiy adolat masalalariga bag'ishlangan zamonaviy falsafiy, sotsiologik va siyosiy-huquqiy tadqiqotlar tahlil qilindi.

Adabiyotlar tahlili jarayonida sun'iy intellektning "aqlli agent" sifatida talqin qiluvchi yondashuvlar, uning normativ boshqaruvi va etik regulatsiyasi masalalariga oid konsepsiyalar alohida e'tiborga olindi. Tadqiqotchilarning SI ni "yangi elektr energiyasi" sifatida baholovchi qarashlari texnologik determinizm nuqtai nazaridan tanqidiy tahlil qilinib, inson markaziyligi tamoyilining ustuvorligi asoslab berildi.

Tadqiqot metodologiyasi falsafiy tahlil, tizimli yondashuv, normativ-aksiologik va sotsial-falsafiy metodlarga tayangan holda amalga oshirildi. Ontologik tahlil orqali "onlife" muhitida inson va sun'iy intellekt o'rtasidagi munosabatlarning mohiyati ochib berildi. Normativ-etik yondashuv asosida SI tizimlarini loyihalashda adolat, shaffoflik va mas'uliyat tamoyillari baholandi. Shuningdek, qiyosiy tahlil metodi yordamida turli ijtimoiy institutlarda SI ning joriy etilish tajribalari solishtirildi va ularning ijtimoiy oqibatlari aniqlashtirildi.

Mazkur metodologik yondashuv sun'iy intellektning nafaqat texnologik innovatsiya, balki jamiyatning axloqiy va ijtimoiy rivojini belgilovchi muhim omil sifatida tadqiq etish imkonini berdi.

NATIJA VA MUHOKAMA

Texnologik yangiliklar ishlab chiqarish, ta'lim, mehnat, sog'liqni saqlash, siyosat va xavfsizlik kabi institutlar faoliyatini o'zgartirayotgan bir paytda, SI ni loyihalashda quyidagi falsafiy yo'nalishlar ustuvor bo'lishi lozim:

Ontologik uyg'unlik - SI tizimlari insonning "onlife" muhitdagi real ehtiyojlari va qadriyatlari bilan moslashgan bo'lishi kerak.

Normativ shaffoflik - qaror qabul qiluvchi algoritmlar ijtimoiy adolat, tenglik va etik boshqaruv prinsiplariga asoslanishi zarur.

Agentlik muvozanati - inson va SI o'rtasidagi vakolat va mas'uliyat chegaralari aniq belgilanib, inson nazorati saqlanib qolishi kerak.

Ijtimoiy barqarorlik - SI joriy etilishi jamiyat institutlarida teng imkoniyatlarni yaratishi va ijtimoiy farovonlikni mustahkamlashi lozim.

Shu tariqa, sun'iy intellektni ijtimoiy farovonlik uchun loyihalash - bu faqat texnologik masala emas, balki insoniyatning axloqiy, ijtimoiy va falsafiy kelajagini belgilovchi strategik jarayondir.

Bugungi axborotlashgan jamiyatda inson faqat "onlayn" yoki "offlayn" makonda emas, balki ularning uyg'unlashgan "onlife" muhitida yashamoqda. Ushbu yangi infosfera sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalari ijtimoiy institutlarning faoliyatini tubdan o'zgartirib, qadriyatlar tizimi va ijtimoiy normalarni qayta shakllantirmoqda. Shu sababli, asosiy masala texnologik innovatsiyalar tezligi emas, balki ularni qanday maqsadlar yo'lida va qanday axloqiy tamoyillar asosida loyihalashdir[1].

Ko'plab tadqiqotchilar SI ni "yangi elektr energiyasi" deb atab, uning barcha ijtimoiy sohalarga chuqur kirib borayotganini ta'kidlaydilar. Biroq texnologik taraqqiyotning o'zi yetarli emas; uning jamiyat uchun ijobiy yoki salbiy oqibatlarini inson tomonidan belgilangan normativ va etik mezonlarga bog'liqdir[2]. Demak, ijtimoiy farovonlik uchun SI ni yaratishda inson markaziyliigi, adolat, shaffoflik va mas'uliyat tamoyillari muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Zamonaviy falsafiy yondashuvlarda SI ni boshqarish va regulyatsiya qilish masalalari alohida o'rin tutadi. SI tizimlari qaror qabul qilish jarayonlarida ishtirok etar ekan, ular inson huquqlari va ijtimoiy adolatga zid kelmasligi lozim. Aks holda, texnologiya jamiyatda yangi tengsizliklar va ijtimoiy cheklovlar paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin[3].

Shu nuqtai nazardan, SI ning rivoji nafaqat texnik jarayon, balki ijtimoiy-falsafiy loyiha sifatida qaralishi zarur. Har bir SI tizimi insoniyat uchun qanday ijtimoiy modelni barpo etishini oldindan baholash lozim. Bu esa texnologiyani boshqarish, uni etik standartlar asosida yo'naltirish va SI asosida shakllanayotgan jamiyatning insoniy qiyofasini saqlash imkonini beradi[4].

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy farovonlikka xizmat qiluvchi sun'iy intellektni yaratish uchun uning falsafiy, axloqiy va sotsiologik asoslarini chuqur o'rganish muhimdir. Chunki asosiy savol "qanday texnologiya yaratiladi?" emas, balki "qanday jamiyat qurilmoqda?" degan masaladir[5].

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy "onlife" muhitida sun'iy intellekt jamiyat hayotining muhim tarkibiy qismiga aylanib, ijtimoiy institutlar faoliyatini tubdan o'zgartirmoqda. Shu sababli, sun'iy intellektni rivojlantirish va joriy etish jarayoni faqat texnologik yondashuv bilan cheklanmasdan, inson markaziyliigi, axloqiy mas'uliyat, ijtimoiy adolat va shaffoflik

tamoyillariga asoslanishi zarur. Sun'iy intellektni ijtimoiy farovonlikka xizmat qildirish uning falsafiy va normativ jihatdan puxta asoslanishiga bog'liq bo'lib, bu jarayon jamiyat barqarorligini ta'minlash va insoniy qadriyatlarni saqlab qolishning muhim sharti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Floridi L. *The 4th Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality*. - Oxford: Oxford University Press, 2016. - 352 p.
2. Ng A. *Artificial Intelligence is the New Electricity*. - Stanford AI Lab, 2017.
3. Green B. *The Political Lens of AI Research*. - AI & Society, 2020.
4. Latonero M. *Governing Artificial Intelligence: Ethical, Legal, and Social Implications*. - Data & Society, 2018.
5. Susskind D. *A World Without Work: Technology, Automation and How We Should Respond*. - London: Allen Lane, 2021.